

a afegir-hi l'anomenada -s adverbial; sigui posant-hi -e- entremig: «ell *mestostes* éts vengut massa fosc», Camps Merc. (BDLC VIII, 264); sigui contraient -sts en -ts (a la manera de *aquests* > *aquets*) i dient *mestots* (F. Ginart); altrament a Menorca el sentit de la locució es desnaturalitza convertint-se en 'bastant' o 'tanmateix': «això que m'has dit *més tost* és gros: no em sembla possible que sigui ver»; «creus que perdrem? ... *Més tost* massa que ho crec»; i així ho explica Ferrer Ginart: «*mestots*: ximateix, si va <a> dir vè» (Rond. Men., 222). Veg. en *AlcM* un cas medieval de *tostes* = *tost*.

Tost és un mot propi de totes les llengües centrals de la Romània (estrany, però, al portuguès, cast. i romanès): fr. ant. *tost* (avui *tôt*, i més aviat el cpt. *bientôt*), it. *tosto*, sard. *tostu*, oc. *tost*. En tots ells des dels orígens. En llengua d'oc ja pertot des dels trobadors més clàssics i del S. XII: Cercamon, Calansó, G. R. de Beziers, així com en el G. de Rossilhon, *Flamenca*, *Castiagilós*, les *Vidas*. També allà apareix de primer sobretot en l'acc. 'de pressa, movent-se ràpidament' si bé ja en el S. XIII, apareix sovint en sentit ambigu o bé tirant netament a significar 'aviat, prest'. «Celeis cui am de cor e de saber / --- / en ma chansó, si-l platz, qu'ò deign' auzir / --- / per so car venç princes, ducs e marqués / --- / tant es subtils qu'om no la pot vezer / e corr tan *tost* que res no-l pot fugir», Guiraut de Calansó (Appel, *Chr.*, 34.10); «El pros dona, ab cor sertain, / cant al portel sonar auzí, / dis: —Donzela, leva d'aquí, / leva *tost*, sus, e vay vezer, / donzela: qu'ieu nonca-y esper / cavalier ni home que venga», *Castiagilós*, 210.

Ja pot veure-s'hi un poc d'ambivalència en algun passatge de *Flamenca*, que és de la segona meitat del S. XIII: «le cors es sénhers e paire, / e per so, cant à mal ni bé, / cascús dels sens a lui se'n ve / per saber *tost* sa voluntat» (v. 2362), i en algun trobador clàssic a penes es pot dubtar que ja té el sentit de 'prest'; fins i tot ja, si fa no fa, en Cercamon: «a prop lo mal me-n venrà bés / ben *tost*, s'a lieys ven a plazer» (Appel, 13.48). A penes cal dir que avui s'ha generalitzat el sentit modern, si bé val a dir que el mot ja poc s'usa (substituint quasi pertot per *leu* o *benleu*): «*tost*: tôt, bientôt, dans les Cevennes, voir *leu plus usité*» (TdF) sense que hagi desaparegut alguna frase estereotipada «*tost* o tard» ni estigui prohibit als poetes («dessus l'òume, que *tost* las nivos toucarà», P'Fesquet). Molt paral·lela la història del fr. ant. *tost*, avui ja poc usat *tôt*, i tan viu i descabdellat en cpts., que *tantost* ja hi apareix en el S. XII, *aussitò(s)t*, *plustost*, *sitost* en el XIII, *bientò(s)t* en el XIV. Tan conegut tot això en francès, que fóra inútil torbar-s'hi.

L'it. *tosto* és també una constant des dels orígens literaris del S. XIII. En la llengua literària aquí predomina aviat, també, l'ús adverbial, ja copiosament en els clàssics antics de c. 1300: Dante, F. da Barberino, Petrarca, Boccaccio... El significat tira aviat a significar «prest», o 'tot seguit' («subito»).

També, però, aquí el trobem llavors en el sign. ve-lòç, 'de pressa' i 'movent-se ràpidament'. En la *Com-*

media, parlant de Déu (punt central de l'Univers): «da quel punto» i dels nou cercles de foc que li giren entorn «dipende il cielo e tutta la natura: / Mira quel cerchio che più li è congiunto / e sappi che 'l suo muovere è sì *tosto* / per l'affocato amore ond' elli è punto» ('punyit, empès') invoca Beatriu el poeta a observar com el cercle suprem és el que gira a més gran velocitat (*Par.* xxvii, 44); Virgili el crida a escoltar el colloqui dels tres mestres: el Mantuà, Estaci i F. Donati: «io volsi il viso e 'l passo non men *tosto* / appresso i savi, che parlavan sie» (*Purg.* xxiii, 7); «ella fia *tosto* sì suo corso a riva ---», «che menan gli occhi miei sì *tosto* a riva ---» (Petrarca, 37-*Canz.* 4-4; 30-*Sest.* 5.20). La dada italiana més arcaica és en el sobrenom *Cabalca-tosto*, del *Codice diplomatico padovano* (S. XII, Venècia 1877); i és clar que aquí el significat és també 'veloçment'.

En Boccaccio també hi ha usos semblants (*muoversi tosto* etc.), i en ell, de més a més, ens adonem que *tosto* tot essent usat amb paper lògicament adverbial, funciona encara com un adjectiu: tal com era adjectiu-participi el ll. *TOSTUS*, -A, -UM, del verb *TORRERE*. Per això algunès vegades, en lloc de l'adv. *tosto* usa *tostamente* adjuntant-li encara la terminació adverbial. Condemnats a morir cremats en una pira els dos amants, que el rei (en incursió afrodisíaca al castell on la té a ella captiva) ha sorprès en el llit, el xicot enamorat demana a Roger de Llúria: «impetrami una grazia --- io veggio che io debbo, e *tostamente*, morire: voglio adunque --- che noi siamo co' visí l'uno all'altro rivolti, acciò che, morendo io e veggendo il viso suo, io ne possa andar consolato» (*Decam.* vi, § 6, ed. 1961, 347. 6f., és el passatge que hem citat girat en català del S. xv, pel simple *tost*).

I una altra prova que el Boccaccio també usava *tostissimo*, superlatiu gramaticalment adjectiu, encara que jugués amb força lògica de complement verbal: «moventosi con *tostissimo* passo»; cf. Alunno, *Della Fabbrica del Mondo*, § 292, on veiem que aquests clàssics usen també de vegades el derivat *tostano*: «*tostano* rincrescimento» Boccaccio, de manera que fins i tot es trobaria en Dante el respectiu derivat adverbial: «Mestro, se non celi te e me *tostanamente* ---». Deu ser, però, una variant de certs mss., car el bon text de la *Soc. Dantesca*, el que ens dóna verament és aquell *tostamente* boccaccesco: «Già mi sentia tutti arriciar li peli / della paura, e stava in dietro intento, / quand'io dissi: —Maestro, se non celi / te è me *tostamente*, i' ho pavento / de' Malebranche: noi li avem già dietro / ---», *Inf.* xxiii, 22. En tot cas, doncs, era encara adjectiu per a l'Alighieri, i amb sentit de 'veloç': «perché, pensando, consumai la impresa / che fu, nel cominciare, cotanto *tosta*», *Inf.* ii, 42.

És clar que, tanmateix, en aquests grans clàssics, també apareix, i fins hi predomina, la nova acc. «prest» 'aviat'. N'hi ha dotzenes de casos en el Petrarca (segons la *Concordanza* de McKenzie), i també se'n veuen en el Boccaccio i bastants en la *Comedia*: algun d'ambivalent («ma già non fia 'l tornar mio tanto *tosto*», *Purg.* xxiv, 77), altres de clars amb el sentit cor-